

REZIME

U radu se pokušava ukazati na specifičnost vjerske nastave u suvremenoj školi. Polazeći od ideje da je vjerska nastava autentičan nastavni predmet, autori nastoje ukazati na mogućnosti povezivanja njenog sadržaja s nastavom književnosti, nastavom stranog jezika te nastavom likovne i glazbene kulture. Suvremena nastava veoma malo pozornosti poklanja korelacijsko-integracijskom metodičkom sustavu, iako on pruža velike mogućnosti u realizaciji nastave. U nastavi književnosti, kroz književne teorije, moguće je realizirati određene kategorije i sadržaje vjerske nastave, a također je ukazano i na mogućnost primjene korelacijsko-integracijskog sustava u učenju stranog jezika i njegovanju religijske kulture. U radu se posebno naglašava važnost i specifičnost povezivanja umjetnosti s vjerskom nastavom.

Ključne riječi: religija, nastava, književnost, vjerska nastava, korelacijsko-integracijski sustav.

ABSTRACT

This paper examines the specificity of religious education in modern schools. Starting from the idea that Religion is an authentic subject, the authors are trying to point out the possibilities of connecting its content with teaching literature, foreign languages, music and art. Modern teaching pays very little attention to correlation and integration as a methodical system, although this system provides great opportunities in teaching. In teaching literature through literary theory one can realize specific categories and content of religious education. The paper points out the possibility of using the correlation and integration system in teaching a foreign language and fostering its religious culture, as well. The paper emphasizes the importance and specificity of connecting art with religious education.

Keywords: religion, education, literature, religious education, correlation-integrating system

ÖSSZEFOGLALÓ

A dolgozat a hittan-tanítás sajátosságaira igyekszik rámutatni a korszerű oktatásban. Kiinduló pontunk, hogy a hitoktatás autentikus tantárgyként összefüggésbe hozható az idegennyelv- és az irodalom-oktatással, valamint a képzőművészettel és a zenekultúrával. A munka kiemeli a hittan-tanítás és művészeti oktatás közötti összefüggéseket.

Kulcsszavak: vallás, oktatás, irodalom, hitoktatás, korrelációs-integratív rendszer

Prof. dr. sc. Josip IVANOVIĆ

Učiteljski fakultet na
mađarskom nastavnom jeziku u Subotici
Univerzitet u Novom Sadu
josip.ivanovic@magister.uns.ac.rs

MA Aleksandar NAĐ-OLAJOŠ

doktorand na Filozofskom fakultetu
u Novom Sadu na odsjeku Metodike
nastave
Univerzitet u Novom Sadu

VJERSKA NASTAVA U KORELACIJSKO- INTEGRACIJSKOM SUSTAVU

Korrelációs-integratív szempontok a hittan-tanításban

*Religious education
in a correlation-integrating system*

Uvodna razmatranja

U složenom svijetu XXI. stoljeća sve je raširenija svijest o značaju religije i vjerskog odgoja i obrazovanja. Religija ne samo da doprinosi utemeljenju civilizacija tijekom cijele povijesti, već i izravno utječe na suvremene međunarodne odnose i važne događaje u svijetu. Tijekom razvoja društva religija je ponekad postajala epicentar zbivanja. Ona se ne može izdvojiti iz duhovne klime jednog vremena, jer je kao vrsta apstraktnog načela neodvojivi dio života društvene zajednice. Upravo iz navedenih razloga, vjerska je nastava suvremenom učeniku potrebnija nego ikada.

Uloga Vjerske nastave u obrazovanju izuzetno je velika jer ona ne samo da uči vjeri, istinskim vrijednostima i tradiciji, već daje i jasan filozofski odgovor na pitanja o životu koja se svakako javljaju među mladima pa stoga, kao takva, pruža neophodne spoznaje današnjim učenicima. Ona, kao autonomni školski predmet, svim učenicima omogućuje čuvanje, upoznavanje i razvijanje njihova vlastitog vjerskog i kulturnog identiteta, razvijajući pri tome religijsku kulturu, koja predstavlja jedan od „temeljnih stubova kulture uopšte, poznavanje religije i njenih vrednosti izuzetno olakšava razumevanje istorije, filozofije, književnosti itd.” (Kuburić, Zuković, 2010:85). Vjerska je nastava orijentirana na samog učenika i teži postizanju brojnih znanja i vještina te razvoju novih sposobnosti i izgradnji individualnih stavova (Filipović, 2009).

Autor Ivanović (2010) istraživao je razinu religijskog znanja učenika završnih razreda (trećeg i četvrtog) svih srednjih škola na području subotičke, bačkotopolske, kanjiške i senčanske općine. Test religijskog znanja koji je konstruirao autor ima 24 pitanja iz područja poznavanja sadržaja Novog zavjeta. Ovim testom nastojalo se ispitati „poznavanje samih činjenica, a ne prihvaćanja pojedinih vjerovanja koja se nalaze u sadržaju Novog

zavjeta” (Ivanović, 2010:113). Autor Ivanović (2010), religijsko znanje stavlja u poziciju kriterijske varijable, koja razdvaja uzorak (N=752) na tri subuzorka prema razinama znanja. Prvu skupinu čine učenici bez religijskog znanja (390 ispitanika), drugu učenici s osrednjim (199 ispitanika), a treću sa solidnim znanjem iz područja kršćanskog znanja (163 ispitanika). Navedeni parametri jasno ukazuju na nisku razinu religijskog znanja učenika.

Vjerska nastava predstavlja predmet mnogobrojnih rasprava i debata u okviru društveno-humanističkih disciplina. Ovaj nastavni predmet nastoji se po svojim sadržajima uklopiti u odgojno-obrazovni proces u kome su jasno definirani ciljevi i zadatci koji se žele ostvariti. Cilj vjerske nastave jest da učenici steknu znanja o tome da postojanje svijeta ima svoju svrhu, pri čemu se kršćansko viđenje života i postojanja svijeta izlaže u veoma otvorenom, „tolerantnom odnosu prema drugim religijama prihvatajući sva pozitivna iskustva ljudi, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost i versko opredeljenje” (Gajić, Zuković, 2007:166). Kroz nastavne sadržaje vjerske nastave učenici trebaju razviti moralno odgovorno ponašanje, učiti o svojoj vjerskoj zajednici „negujući sopstveni verski identitet, koji naravno podrazumeva poznavanje i poštovanje drugog i drugačijeg” (Kuburić, Zuković, 2010:37). U Pravilniku o nastavnom planu i programu predmeta Vjerska nastava za četvrti razred osnovne škole („Sl. glasnik RS – Prosvjetni glasnik”, br. 9/2005) definirani su zadatci vjerske nastave. Kod učenika je neophodno da se:

- razvija otvorenost i odnos prema Bogu, drugačijem i savršenom u odnosu na nas, kao i otvorenost i odnos prema drugim ličnostima, prema ljudima kao bližnjima, čime se budi i razvija svijest o zajednici s Bogom i s ljudima, a posredno se suzbija ekstremni individualizam i egocentizam;

- razvija sposobnost za postavljanje pitanja o cjelini i konačnom smislu postojanja čovjeka i svijeta, o ljudskoj slobodi, o životu u zajednici, o fenomenu smrti, o odnosu s prirodom koja nas okružuje, kao i o vlastitoj odgovornosti za druge, za svijet kao tvorevinu Božju i za sebe;

- razvija težnju ka odgovornom oblikovanju zajedničkog života s drugim ljudima iz vlastitog naroda i vlastite Crkve ili vjerske zajednice, kao i s ljudima, narodima, vjerskim zajednicama i kulturama drugačijim od vlastite, ka iznalaženju ravnoteže između zajednice i vlastite ličnosti i ka ostvarivanju susreta sa svijetom, s prirodom, i prije i poslije svega, s Bogom;

- izgradi sposobnost za dublje razumijevanje i vrednovanje kulture i civilizacije u kojoj žive, povijesti čovječanstva i ljudskog stvaralaštva, znanosti i drugih područja;

- izgradi svijest i uvjerenje da svijet i život imaju vječni smisao, kao i sposobnost za razumijevanje i preispitivanje vlastitog odnosa prema Bogu, ljudima i prirodi (Pravilniku o nastavnom planu i programu predmeta Vjerska nastava za četvrti razred osnovne škole, 2005).

Navedeni ciljevi i zadatci jasno upućuju na konstataciju da vjerska nastava predstavlja most između obrazovnog i vjerskog sustava. Vjerska nastava treba biti u najtješnjoj vezi

s ostalim predmetima, a ponuđeni sadržaji trebaju se dopunjuju sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta. Na taj je način određen sadržaj moguće sagledati komparativno, primjenjujući korelacijsko-integracijski sustav u nastavi.

Korelacijsko-integracijski sustav označava se kao „uspostavljanje korelata/ekvivalenata koji omogućavaju uspostavljanje veza i odnosa između različitih umjetnosti, tj. umjetničkih djela iz različitih umjetnosti” (Rosandić, 1986:206). Slično viđenje i definiranje ovoga sustava susrećemo i kod Ilića, koji pod ovim sustavom podrazumijeva korelaciju i integraciju nastavnih sadržaja u izučavanju gradiva (Ilić, 2006). Vjerska je nastava u najvećoj mjeri povezana s nastavom književnosti. Budući da je religija osnova bića i postojanja, ona utječe i na umjetnost, a povijest umjetnosti postaje povijest duha. Duhovna povijest, jest „korelacija ljudske duše sa Bogom, a umetnost počiva na produbljanju postojanja koja su data u religiji” (Todorov, 2006:29).

Metodičke mogućnosti korelacije i integracije nastave književnosti i vjerske nastave

U nastavi se materinski jezik izučava zajedno s književnošću te je stoga je to programski najsloženiji predmet i u osnovnoj i u srednjoj školi. On je spoj dva veoma različita područja. Gradivo iz jezika je egzaktno i potiče iz znanosti o jeziku, a sadržaji iz književnosti pripadaju književnoj umjetnosti koju prati znanost o književnosti. Spoj ova dva područja, jezika i književnosti, čini treće područje, kulturu izražavanja, u kojem se funkcionalno povezuju jezik i književnost. Otuda se u nastavi jezika i književnosti i govori o principu jedinstva. O ovom jedinstvu pišu mnogi metodičari, ističući da „kao što u prirodnim naukama treba ispitati pojedinosti, pa na osnovu tih ispitivanja donositi zaključke, tako i pri učenju jezičke građe treba oživeti jezičko osećanje, da se pravila lako mogu izvući iz same građe, iz onoga što je već asimilovano” (Pavlović, 1962: 68).

U nastavi jezika i književnosti, jedno od najvažnijih pitanja jest kako učenicima približiti područje znanosti i područje duha u njihovoj svijesti, jer su različite osnove opažanja pa lingvistika u osnovi ima zakonitosti i misaono-logičke radnje, a književnost maštu i emocije. Učenici trebaju istovremeno i ravnomjerno razvijati jezičnu i književnu kulturu.

Korelacijsko-integracijski metodički sustav podrazumijeva povezivanje srodnih nastavnih sadržaja u izučavanju gradiva. Povezivanje nastavnih sadržaja vjerske nastave i nastave književnosti može biti različitih razina:

- nastavna područja istoga predmeta (književnost, jezik i kultura izražavanja);
- nastavna područja ovoga predmeta i likovna, glazbena, scenska i filmska umjetnost;
- nastavna područja ovoga predmeta i srodni društveni predmeti (Ilić, 1998:100).

U radu smo ukazali da najviši stupanj korelacije vjerska nastava ostvaruje s nastavom književnosti. U narodnoj književnosti ima dosta bajki, a i drugih žanrova, poput basni i mitova, u kojima susrećemo religiozne motive. U bajkama postoje *religiozni motivi koji, vješto isprepleteni sa ostalima, čine čvrstu kompozicijsku strukturu* (Todorov, 2006:32). Mnoge narodne bajke predstavljaju prave riznice religijskih vizija naših predaka i otuda

bajku moramo promatrati kroz duh vremena, u ravnini povijesnih i kulturnih događanja. Učenik koji polazi vjersku nastavu, prilikom obrade narodne pjesme i tumačenja određenih religioznih pojmova sagledat će komparativno određenu pojavu, primjerice pojam svete mise u vjerskoj nastavi, i isti pojam sagledan u književnom djelu, a prilikom ovakve interpretacije dolazi i do multikulturalnog sučeljavanja jer se isti pojam može tumačiti perspektive različitih vjerskih učenja (katekizmi različitih crkava). U nastavnoj praksi, da bi se postigla ova razina obrade nastavnih jedinica, izuzetno je važna timska suradnja vjeroučitelja i učitelja, odnosno nastavnika.

U nastavi književnosti moguće je da se u određenoj lektiri (noveli ili drami), obrađuje moralna problematika koja ostaje otvorena i neriješena. U takvoj situaciji mogu se tražiti, pronaći i ponuditi odgovori iz Biblije, postupci biblijskih likova (Baus, 2002). Školska interpretacija shvaćena na ovaj način, pored korelacije ostvaruje i komparaciju između izabranog književnog i biblijskog teksta. Osim toga, mnoge biblijske i religiozne teme susrećemo u svjetskoj književnosti. Za razumijevanje *Ilijade* i *Odiseje* nisu neophodne neke biografske činjenice pisca, ali bez poznavanja grčke religije i društvenih odnosa Homerovog doba ne bi se imao cjelovit i kompletan pristup djelu. To se ne odnosi samo na ekonomske tijekove, već i na položaj umjetnika, koji je dio društvene zajednice.

Biblija je sveta knjiga kršćana, a ujedno i visokovrijedno književno djelo, ako znamo da ju je u 1500 godina pisalo četrdeset i petero autora, držeći se čvrsto teme. Iako je nastajala kroz šezdeset naraštaja, ima jedinstvenu tematiku i usklađenost što je svrstava u vrh svjetske književnosti. Biblija kao kompleksno djelo stvarano preko tisuću godina, osim što je vjerska knjiga kojoj je zadaća vjerniku dati upute za život kojim će otići u vječnost, ujedno je i vrhunsko književno djelo čije motive nalazimo prepletene u drugim vjerskim tekstovima, primjerice u *Epu o Gilgamešu*. Autorica Provič-Jakšić (2011), predlaže korelacijsko-komparativni pristup u školskoj interpretaciji i tumačenju spomenutog epa. U nastavnoj obradi polazi se od intermedijalne prezentacije arheoloških otkrića, čime se postiže valjana motivacija za rad na samom tekstu. Komparacija se postiže povezivanjem *Legende o potopu*. Učenici na ovaj način zaključuju da je u Marko Višić: *Sumersko-akadski ep o Gilgamešu* izražena vjera u mnoštvo bogova i da su oni prikazani i s manama, nedovoljno dostojanstveni, dok je Bog u Bibliji jedan i visoko uzdignut iznad čovjeka sa snažnom moći i dostojanstvom.

Biblija je vjerska, povijesna i kanonska knjiga, a istovremeno i vrhunsko književno djelo koje obiluje mnogim književnim vrstama. Biblija jest umjetnost – s brojnim pripovijetkama, raznolikom poezijom, dramom, zagonetkama i svime što odlikuje književnost. Ovdje se radi o općim kategorijama poput poezije i proze te posebnim književnim vrstama, kao što su pravni dokumenti, pisma, himne, ljubavne pjesme, biografije i slično. Prilikom nastavne obrade navedenih književnih vrsta moguće se poslužiti ilustracijom iz Biblije, a također se, prilikom interpretacije književnog teksta, moguće poslužiti poukom iz Biblije. Naravno, za što kvalitetnijim i razumljivijim tumačenjima biblijskih izreka i citata, učitelji se trebaju posavjetovati s nastavnicima književnosti, a mogu tražiti savjet i vjeroučitelja.

Prigodom nastavne obrade stiha, također je moguće poslužiti se Biblijom jer biblijska poezija ima posebne karakteristike poput „paralelizama” ili „misaone rime”. Biblijski pisci služili su se mnogim drugim književnim sredstvima i stilističkim elementima, posebice u poetskim dijelovima Svetog pisma. Često nalazimo uporabu oblika: metafore (Ps 23,1; Hoš 10,1; Iv 10,7.9.11), sinegdohe (Iz 52,1.2), onomatopeje (Jr 19,1.10; Iz 17,12.13; Ps 93,4), asonance (Iz 5,7), paronomazije (igre riječima: Am 8,2.3; Mih 1) i personifikacije (Izr 8) (Barry, 1997).

Svi ovi književni elementi mogu se primjenjivati prigodom nastavnih obrada stilskih figura u nastavi materinskog jezika i književnosti. Kada učenici pročitaju nekoliko dijelova Biblije ili se upoznaju s nekoliko biblijskih tekstova na satu književnosti, moći će donijeti zaključke:

- U Bibliji ne nalazimo pretjerivanja ni umanjivanja kakva poznamo u drugim književnim vrstama, poput junačkih priča ili komedija. Ne nalazimo ni uljepšane biografije ili uvećana junaštva, ali se ni grijesi praotaca ne taje. (Davidovo brakolomstvo 2 Sam 11).

- Biblijski prikaz je jednostavan i dubok – nema previše detalja ni komentiranja, nema ni psiholoških raščlanjivanja i didaktičkih seansi, tako omiljenih nekim suvremenim piscima.

- Sve je dano u kratkim potezima, kroz događaj i postupke te govore likova, a pisac ne nameće svoj stav. Što se događa u srcu Josipa, kojega ne prepoznaju njegova izdajnička braća, nama postaje jasno tek kada pažljivije iščitamo opisani događaj.

- Biblijska poezija i dalje djeluje suvremeno, jer gaji načelo slobodnog stiha (bez rime), što je ujedno čini lako prevodivom. Njena misaonost i ljepota izraza mogu se bez gotovo ikakvog gubitka razumjeti na svim jezicima.

- Biblija je književni tekst koji svojom formom, trajanjem, aktualnošću i mogućnošću čini da ju je moguće svaki put iznova čitati. Prepuna alegorija, svakom će čitatelju dati novo značenje priče, a nekima i cijele nove priče.

Nastava materinskog jezika i književnosti daje velike mogućnosti i obilje materijala za vjersku nastavu, ali ova relacija važi i obrnuto, jer su u književnim djelima pretočena duboka iskustva, meditacije, misli. Upravo navedena ideja jasno ukazuje da Biblija predstavlja književno-umjetničko djelo iznimne vrijednosti, koje ostavlja mogućnosti za uspostavu korelacije i dijaloga između vjere i literarnog stvaralaštva.

Metodičke mogućnosti korelacije i integracije nastave stranog jezika i vjerske nastave

Nastava stranih jezika također je izuzetno pogodna i dobra prilika za razumijevanje različitih kultura i kulturnih obrazaca, a shodno tome i za upoznavanje religijske kulture. Ovako shvaćena nastava stranoga jezika pruža idealne mogućnosti za povezivanje sa sadržajima vjerske nastave.

Međutim, preduvjet za učenje stranog jezika je uspješno vladanje svojim jezikom. Učenjem materinskog jezika učenici se pripremaju za „kulturnu jezičku komunikaciju, da

shvataju i tumače jezičke pojave i da svoja jezička znanja primenjuju prilikom govorenja, pisanja i čitanja, kao i za kulturni dijalog i jezičku toleranciju” (Petrovački, 2008:9). Učenje stranog jezika nije samo sredstvo komunikacije i interakcije nego uključuje i drugu poziciju, gdje jezik dolazi u funkciju upoznavanja s elementima i običajima izvornih govornika i upoznavanje određenih vrijednosti područja tog govornog jezika. Učenje stranog jezika, u sredinama u kojoj se ne čuje drugi govor osim materinskog, u kojoj se strani govorni izraz čuje jedino uz kompetentnog nastavnika, dosta je teško. Često teoretičari jezika ističu da to nije „učenje jezika na delu, u situaciji koja bi odgovarala potrebama savremenog društva” (Đolić, 1993:56). U nastavi stranog jezika, neophodno je razvijati i vježbati komunikacijske vještine, kako bi učenici „diskutovali i razgovarali, imajući slobodu da izražavaju sopstveno mišljenje i razvijaju nove ideje” (Klemenović, 2008:49). Na ovaj način učenici stječu sposobnost razgovora na drugom jeziku, a to postaje i prvi korak u identifikiranju s ljudima koji govore drugi jezik i njihovim društvom.

Korelaciju i integraciju u nastavi stranih jezika moguće je promatrati kroz dvije dimenzije. Prva podrazumijeva uključivanje sadržaja vjerske nastave u nastavu stranog jezika koju realizira nastavnik, a druga dimenzija timski rad nastavnika i vjeroučitelja.

Nastavnik stranog jezika može proširiti učenikove spoznaje s informacijama o kulturološko-religioznim načelima izvornog jezika. Na ovaj način učenici upoznaju pored kulturnih te povijesnih znamenitosti i određena religijska znanja o zemlji gdje se taj jezik izvorno koristi. Također, nastavnik može prikazati neki kraći film s biblijskom tematikom pa ga povezati s tekstovima u udžbeniku, kako bi učenici upotpunili analizu i interpretaciju. Suradnjom vjeroučitelja i nastavnika stranog jezika moguće je s učenicima obraditi neki kraći tekst na stranom jeziku, potom učenici mogu prevoditi neki kraći tekst s materinskog na strani jezik, izrađivati čestitke s biblijskom porukom, razgovarati o nekim zanimljivim običajima. Bitno je naglasiti da prilikom upoznavanja učenika s običajima, nastavnik stranog jezika može ukazati na način proslave nekoga praznika u zemlji izvornog jezika, dok vjeroučitelj može ukazati na isti običaj na prostorima materinskog jezika. Na ovaj način, korelacijsko-komparativnim postupcima, učenici sagledavaju vrijednost i bogatstvo narodne tradicije.

Navedeni oblici i mogućnosti suradnje vjeroučitelja i nastavnika stranog jezika moraju biti egzemplarni i kreativni, trebaju njegovati kulturu izražavanja i razvijati interese učenika. Na ovaj način religijska kultura postaje dio opće kulture učenika.

Metodičke mogućnosti korelacije i integracije nastave likovne i glazbene kulture i vjerske nastave

Između umjetnosti (likovne i glazbene) i religije postoji dobro izgrađen odnos međusobne povezanosti. Religija je oduvijek bila velika inspiracija umjetnicima. Umjetnost i religija su vezane za nadahnuće te pokoravanje višoj, božanskoj sferi. Duhovna glazba čovjeka ohrabruje, ukazuje mu na smisao života, na to da postoji Bog i vječnost. Ona ga usmjerava da živi sretno i ispunjeno, o čemu nam govori i Novozavjetna poslanica

Efežanima 2:10, kazujući da smo „stvoreni za dobra djela”. Johann Sebastian Bach je, primjerice, sva svoja djela posvetio u slavu Bogu. Svi veliki skladatelji, kao što su Mozart, Händel, Haydn, Beethoven, Mendelssohn... pisali su duhovna djela.

Umjetnička skupina predmeta (Glazbena kultura, Likovna kultura) sama po sebi nameće potrebu za povezivanjem nastavnih sadržaja. Umjetnost, možda više nego bilo koja druga skupina nastavnih predmeta, dopušta sagledavanje jedne te iste teme kroz mnoštvo umjetničkih disciplina. Ovako shvaćena, jedna tema može biti predstavljena kroz slikarstvo, kiparstvo, primijenjenu umjetnost, instrumentalno, glazbeno, scenski, filmski itd.

Likovna kultura je povezana sa svim nastavnim aktivnostima koji se izučavaju u mlađim razredima osnovne škole, a ova povezanost može se promatrati kroz sadržaje drugih aktivnosti i mogućnosti njihove likovne interpretacije, kao i kroz primjenu likovne umjetnosti u drugim nastavnim aktivnostima.

U suvremenoj nastavi naglasak se stavlja na njegovanje kreativnosti i stvaralaštva. Zbog toga učenike treba potaknuti da najjednostavnijim postupcima razvijaju maštu i kreativnost. Međutim, uloga korelacije u nastavi likovne umjetnosti ne smije biti shvaćena kao dopuna satima drugih aktivnostima, već da naučeno u drugom predmetu bude poticaj za kreativni odnos i sagledavanje novog problema s likovnog aspekta (Karlavaris, 1991). Sa sadržajima Likovne kulture uspješno se povezuju i sadržaji Materinskog jezika, Muzičke kulture, Prirode i društva. Oni mogu biti motivi i poticaji za učenje i stvaranje, tj. likovno izražavanje i predstavljanje. U skladu s označavanjem pojedinih skupina motiva učenika, učitelj primjenjuje različite poticaje, oblike postupaka, tj. načine, puteve i sredstva motiviranja koja su bliska učenicima i usklađena s njihovim mogućnostima. Razvijanju unutarnje motivacije kod učenika doprinose: poetski i prozni tekstovi realne i fantastične tematike, pojedinačne riječi, djela klasične glazbe različiti oblici igara i određeni postupci (Berryman, 2009).

U nastavi likovne kulture, prigodom većih kršćanskih blagdana, učenici mogu likovno predstavljati i modelirati specifične biblijske sadržaje vjere, kao npr. rođenje betlehemskeg djeteta, bijeg u Egipat, Isusov ulazak u Jeruzalem, molitvu u Getsemanskom vrtu itd. (Baus, 2002). Navedene teme učenici upoznaju na satima vjerske nastave, a na nastavi likovne kulture samo prezentiraju svoje kreativne sposobnosti.

Također, učenicima se mogu pokazivati duhovne slike i razgovarati o njima, kako bi se razvijalo kritičko mišljenje. Rad s religijskim slikama vrlo je zahtjevan i nameće određena načela kojih se treba pridržavati:

- u radu treba primjenjivati autentičnu umjetnost, a izbjegavati ilustracije koliko je to moguće,
- umjetničko djelo treba dobro proučiti i sa sadržajne i s didaktičko-metodičke strane,
- umjetnička djela treba prezentirati na adekvatan način,
- u radu s umjetničkim djelima religijske tematike treba poštovati princip postupnosti (prema: Pranjić, 1997:183).

Na satu nastavne interpretacije teksta može se uspostaviti paralelizam između teksta i likovne tvorbe, tj. umjetnost riječi, zavisno od individualne sposobnosti, može potaknuti učenika za likovno izražavanje, za stvaralaštvo, što mu omogućava izgrađivanje vlastitog likovnog govora.

Uloga glazbe u korelacijsko-integracijskom sustavu u razrednoj nastavi ima izniman značaj. U tom smislu, u literaturi se ističe da „slušanje muzike na časovima srpskog jezika, likovne kulture, fizičkog vaspitanja i sveta oko nas jeste osnova integracije sadržaja tih predmeta” (Đorđević, 2011:43). Osnovu korelacije glazbe i sadržaja ostalih predmeta čini percepcija glazbe i glazbeni doživljaj.

Korelacijsko-integracijski sustav moguće je primijeniti povezujući nastavu Glazbene kulture s različitim predmetima (Crotty, 2002). Glazbena kultura i književnost mogu se povezati tako da se neka pjesma, primjerice, obradi s glazbenog, a potom s književno-umjetničkog stajališta. Rojko (2012) navodi jedan od mogućih vidova korelacije koji se povremeno realizira u nastavnoj praksi. Riječ je o postupku u kojem učenici likovno ili literarno izražavaju svoje glazbene doživljaje i obrnuto, o postupku u kome se neki neglazbeni doživljaj nastoji glazbeno ozvučiti, primjerice, instrumentalna pratnja tijekom recitiranja (Rojko, 2012). Mogućnost da učenici likovno ili literarno izraze svoje glazbene doživljaje, jasno upućuje na uzajamnu povezanost umjetnosti.

Povezanost umjetnosti i vjerske nastave prisutna je prilikom priredbi koje se mogu organizirati uoči većih vjerskih blagdana. Školske priredbe razvijaju stvaralačke sposobnosti, kao i moralne i etičke osobine, a kroz zajednički rad učenici upoznaju svoju vjeru i bogate svoju religijsku kulturu, kako oni koji sudjeluju, tako i oni koji su gledatelji.

Kroz priredbe učenici trebaju razvijati osjećaj zajedništva, tolerancije, očuvanje običaja od zaborava, razvijanje ljubavi prema svom narodu i vjeri, ali i ljubavi prema Bogu i Crkvi. U svim ovim aktivnostima neophodan je timski rad nastavnika likovnog odgoja, glazbene kulture i vjeronauka, pri čemu nastavnik likovnog odgoja može s učenicima izraditi scenografiju i kostime, nastavnik glazbenog odabrati glazbu, a vjeroučitelj priredbu oplemeniti vjerskim sadržajem.

Zaključak

U suvremenom obrazovanju sve se više teži *međudisciplinarnom znanju koje se zasniva na integrativnim i sintetičkim procesima* (Vilotijević, 2006:16). Cilj je da se znanje integrira na osnovi međudisciplinarnih veza i po horizontali i po vertikali, što bi trebalo doprinijeti cjelovitoj viziji i svestranijem sagledavanju problema i pojava.

Međutim, *bez poznavanja nastavne materije jednog predmeta ne može se potpunije shvatiti i usvojiti gradivo drugog predmeta* (Kuburić, Zuković, 2010:83). Korelacija doprinosi stvaranju sustava koji integrira sadržaje različitih nastavnih disciplina. Na taj način, korelacija *pogoduje transferu i povezivanju znanja iz različitih oblasti i područja* (Gajić, Zuković, 2007:163). Primjenjujući korelacijsko-integracijski sustav u nastavi, učenici stječu spoznaje koje u sebi spajaju iskustvo, sustavno mišljenje i originalni pristup problemu.

Nastava književnosti, stranog jezika, likovne i glazbene kulture, veoma je pogodna za provođenje zahtjeva korelacijsko-integracijskog sustava. Navedeni predmeti ne trpe rigidno postavljenje predloška realizacije, nego nameću visok stupanj kreativnosti u samom procesu nastave. Ovi nastavni predmeti svoj najviši stupanj korelacije ostvaruju s vjerskom nastavom jer ona dopušta velike mogućnosti povezivanja nastavnog gradiva, kako unutar svog predmeta, tako i s drugim školskim predmetima. Također, velike su mogućnosti suradnje vjeroučitelja i nastavnika, kroz različite oblike nastavnih i izvannastavnih aktivnosti. Timski rad vjeroučitelja i nastavnika zasniva se na dobrom planiranju i kvalitetnoj nastavnoj pripremi za realizaciju nastavnih sadržaja.

Literatura

Barry, G. (1997): Religious education: A key learning area in Catholic schools. *Word in Life*, 45 (2), 14-15.

Baus, T. (2002): Korelacija školskog vjeronauka i drugih predmeta. *Kateheza* 23(1), 104-115.

Berryman, J. W. (2009): *Teaching Godly play: How to mentor the spiritual development of children*. Denver: Morehouse Education Resources.

Crotty, R. (2002). The impact of biblical studies on religious education. *Journal of Religious Education*, 50(3), 7-13.

Đolić, S. (1993): *Književni tekst u učenju i nastavi stranih jezika*, Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu.

Đorđević, B. (2011): Muzika i korelacija u razrednoj nastavi. *Norma*, 16 (1), 43-56.

Đorđević, V. (2007): Inovativni modeli nastave (Integrativna nastava, Projektna nastava i Interaktivna nastava). *Obrazovna tehnologija* (4), 76-97.

Filipović, A. T. (2009): Vjeronauk u školi prema zahtjevima vrednovanja. *Nova prisutnost*, 7 (2): 245- 264.

Gajić, O., Zuković, S. (2007): *Sadržaji veronauke i književnosti u korelacijsko-integracijskom metodičkom sistemu*, Zbornik Odseka za pedagogiju, 20/21, 162-179, Novi Sad: Filozofski fakultet.

Garmaz, J. (2007): Biblijska didaktika u osnovnoškolskom vjeronauku. *Crkva u svijetu*, 47 (4): 607- 628.

Ilić, P. (2001): Književnost, Veronauka i Građansko vaspitanje – korelacija u nastavi. *Norma*, 7 (3), 79-87.

Ilić, P. (2006): *Srpski jezik u nastavnoj teoriji i praksi*, Novi Sad: Zmaj.

Ivanović, J. (2010): Povezanost religioznosti i religijskog znanja srednjoškolske omladine. *Religija i tolerancija* 13, 111-130.

Karlavaris, B. (1991): *Metodika likovnog vaspitanja*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Klemenović, J. (2008): Višejezičnost i obrazovanje u multikulturalnoj Evropi, In: *Multikulturalno obrazovanje* (ed. M. Oljača), tematski zbornik, knjiga 3, 37-58, Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju.

Kuburić, Z., Zuković, S. (2010): *Verska nastava u školi*, Novi Sad: Centar za empirijska istraživanja religije.

Petrovački, Lj. (2008): *Metodička istraživanja u nastavi srpskog jezika i književnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet.

Pranjić, M. (1997), *Metodika vjeronaučne nastave*, teorijske osnove i praktični modeli. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.

Rojko, P. (2012): *Metodika nastave glazbe. Teorijsko-tematski aspekti*. Osijek: Pedagoški fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera.

Rosandić, Dragutin (1974): *Metodičke osnove suvremene nastave hrvatskog ili srpskog jezika i književnosti u srednjoj školi*, Zagreb: Školska knjiga.

Službeni glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik (2001): Beograd: Službeni glasnik RS, br. 5.

Todorov, N. (2006): *Metodološko-metodički pristup u školskoj interpretaciji bajki*, Sombor: Učiteljski fakultet.

Vilotijević, N. (2006): *Integrativna nastava prirode i društva*, Beograd: Školska knjiga.

